

Má naprosto svobodná virtuální měna bitcoin místo v právním státě?

právníkroku 2017

Autor se ve svém příspěvku, který získal 3. místo v kategorii Talent roku soutěže Právník roku 2017, snaží o představení problematiky měny bitcoin, s důrazem na ekonomická a právní specifika této nejznámější kryptoměny. Snaží se přitom zodpovědět otázku, zda mají bitcoiny i kryptoměny obecně své místo v právním státě. V závěru připojuje v této souvislosti některé své návrhy de lege ferenda.

JUDr. Ing. Martin Štika

je soudním exekutorem v Hradci Králové.

„Myslím si, že v omezování role státu bude hrát jednu z hlavních rolí internet. Jedna z věcí, které nám schází, ale brzy se objeví, jsou spolehlivé digitální peníze.“

Milton Friedman
americký ekonom, nositel Nobelovy ceny za ekonomii

Úvod

„Peníze jsou výtvorem zákona. Teorie peněz se tudíž musí zabývat právní historií.“¹ Snahou o co nejstručnější vymezení pojmu peníze docházím k tomu, že se jedná o ekonomickou kategorii, tzv. zvláštní druh univerzálního zboží, používaný k vyjadřování hodnoty² a ke směně. Klasická ekonomická teorie spojuje základní tezi úlohy peněz ve společnosti s následujícími atributy – obecný denominátor hodnoty, všeobecný prostředek směny (oběživo), obecný prostředek plateb a převodu kapitálu (platidlo) společně s poslední funkcí *pokladu* neboli nositele a prostředku uchování hodnoty.

Úvodem si položím otázku: „Co z relativně vysoce abstraktního předmětu, kterým peníze bezesporu jsou, činí ve svém právním vyjádření měnu, tedy obecně určitou konkrétní formu peněz?“ Odpověď je velmi jednoduchá. Je to určitá autorita. Zpravidla stát nebo nadstátní útvary³ a mezinárodní instituce, které kvalifikovaným způsobem prostřednictvím právní normy formulují, definují a stanovují všechny podmínky existence a používání měny a její náležitosti. Regulativním zásahem se peníze ze svého dosavadního abstraktního pojetí transformují na konkrétní systematickou soustavu zavedenou v určitém státě nebo v nadstátním útvaru. Podle německého ekonomy Georga Friedricha Knappa je to toliko stát, který má nezastupitelnou roli v právním procesu konkretizace peněz do podoby měny.⁴ Hraje-li stát nezastupitelnou roli při procesu konkretizace soustavy peněz, musí být současně garantem dohledu nad osobami působícími na finančním trhu.⁵

Stručný historický exkurs vývojových etap dějin peněz nelze začít jinak než barterovým obchodem. Navazující období drahých kovů bylo koncem 7. století př. n. l. vystřídáno raženými mincemi a bankovkami. Na našem území se první bankovky spojují s obdobím panování Marie Terezie.⁶ Ve 20. století se bankovky nadobro oddělily od drahých kovů („zlatý standard“). Výsledkem dynamického technologického pokroku jsou dnes všeobecně rozšířené „bezhotovostní převody“ s možností elektronického bankovníctví. **Od roku 2009 lze pozorovat postupný počátek dalšího vývojového období, které představují kryptoměny.** Mezi aktuálně nejznámější a nejpopulárnější měnu tohoto druhu patří **bitcoin**, který je velmi často díky svým formátovým vlastnostem nazýván zcela svobodnou a plně decentralizovanou měnou.

Hlavní obsahovou náplní tohoto právního pojednání bude **postavení kryptoměny bitcoin v podmínkách právního státu.** Téma považuji za aktuální hned ze dvou důvodů. Prvním je intenzivní mediální frekventovanost, díky které počet zájemců o tuto měnu dramaticky roste. Současně ale platí, že právní řády jen velmi zřídka virtuální aktiva regulují, což způsobuje velmi vysokou míru právní nejistoty. Přestože se dle mého názoru již dnes jedná o potenciálně velmi významnou právní oblast podtrženou ekonomickými i trestněprávními důsledky, odborná a komentářová literatura se jí prakticky nezabývá. Světlou výjimku představují např. pořádané meetupy. Dovolím si tvrdit, že na zvolenou problematiku doposud neexistuje ucelené právní pojednání. Ambicí tohoto pojednání je tak **představení komplexní problematiky měny bitcoin. Obecná, ekonomická a právní specifika v závěru doplním o interpretaci vlastních myšlenek, postojů a úvah de lege ferenda.**

Kryptoměny jako nevyhnutelný technologický pokrok

Kryptoměny, jakožto odraz nevyhnutelného technologického pokroku, jsou považovány za novodobý fenomén současného vývoje měny, jež stále více ustupuje od své fyzické

1 George Friedrich Knapp (1842-1926).

2 Zboží, služeb a provedené práce.

3 Autorita nikoli jednoho, ale několika států, které se opírají o mezinárodní právní předpisy.

4 V roce 1905 vydal svou slavnou publikaci *Theorie des Geldes (The State Theory of Money)*.

5 Zejména peněžní ústavy, obchodníci s cennými papíry, zpracovatelé bankovek a mincí atd.

6 Nazývaly se bankocetle.

podoby (mince a bankovky) k podobě virtuální. Než se zaměřím na podrobnější výklad, pokusím se vysvětlit, co považují za jeden ze základních hnacích motorů snahy o vytváření virtuálního majetku. Je to osvojení si internetu a ztotožnění se lidí se skutečností, že je naprosto běžné, aby každý člověk, pokud bude chtít, měl mimo tzv. občanské identity v reálném hmatatelném životě ještě identitu virtuální. Taková virtuální identita existuje pouze v prostředí internetu.⁷ Zřejmě nikdo neočekával, jaký bude mít internet rozsah a vliv v oblastech, jako je mezilidská komunikace, podnikání nebo volnočasové aktivity. Tvrdím, že právě internet udává tón celosvětovému vývoji. Připustíme-li, že lidstvo přijalo existenci virtuální dimenze, nelze než konstatovat, že digitální měna je dalším přirozeným krokem vpřed. Očekávám, že celkový technologický pokrok cestou virtuální reality a umělé inteligence se stejnou turbulencí ovlivní i další klíčové oblasti našeho života, u kterých bychom to dnes jen velmi těžce predikovali.

Kryptoměna⁸ je podle otevřené encyklopedie WIKIPEDIE⁹ charakterizována jako „digitální měna,¹⁰ která se opírá o kryptografii¹¹ pro řetězení digitálních podpisů jednotlivých převodů, peer-to-peer sítě¹² a decentralizace“. Jejím základním instrumentem je technologie blockchain. Z odborného hlediska lze tuto technologii vyložit jako speciální druh distribuované decentralizované databáze, uchovávací neustále se rozšiřující počet záznamů. Tyto záznamy jsou chráněny proti neoprávněnému zásahu jak z vnější strany, tak i ze strany samotných uzlů peer-to-peer sítě. Laicky ji lze popsat jako elektronickou účetní knihu, do které mají přístup všichni uživatelé digitální měny. Jsou do ní nevratným způsobem zapisovány veškeré uskutečněné transakce. Kombinací kryptografie a blockchainu mají být znemožněny veškeré neoprávněné transakce. Celý systém virtuálních měn tak má být velmi bezpečný a relativně transparentní.¹³ Mezi nejznámější digitální měny dneška patří již zmíněný bitcoin, dále se jedná o ethereum, ripple, platoncoin nebo litecoin. Nutno podotknout, že každá z nich má svá specifika ohledně jejího získání. Lze je pořídit těžbou nebo prostým nákupem.

7 Dnes je zcela běžné, že lidé všech věkových kategorií mají založeny účty v sociálních komunitách, nebo dokonce aktivně v prostředí určitých komunit vystupují, šíří názory atd. Typickým příkladem dnešní doby jsou bloggeři, vloggeři, youtubeři.

8 V současné době je zhruba 700 známých kryptoměn.

9 Dodnes neexistuje jiný spolehlivý zdroj, který by termín „kryptoměna“ definoval.

10 Měna, která je vytvořena a uchována pouze elektronicky.

11 Slovo kryptografie pochází z řečtiny – kryptós je skrytý a gráphein znamená psát. Kryptografie neboli šifrování je nauka o metodách utajování smyslu zpráv převodem do podoby, která je čitelná jen se speciální znalostí.

12 Označení typu počítačových sítí, ve kterých spolu komunikují přímo jednotliví klienti (uživatelé).

13 Každá informace zapsaná v blockchainu v něm bude zapsána již navždy.

14 Měna s nuceným oběhem zřízená státní autoritou.

15 Není možný žádný chargeback jinou bankou nebo institucí.

16 Existují např. fámy, že jsou kryty elektřinou, která je nutná k jejich vytěžení těžaři.

17 Zda se jedná o muže, ženu, skupinu vědců.

18 Lze platit i zlomky bitcoinů. V současnosti má síť dělitelnost omezenou na 8 desetinných míst, do budoucna pravděpodobně dojde k rozšíření.

19 Z dostupných grafů vývoje těžby bitcoinů je patrná následující tzv. bitcoin inflace: v roce 2012 se každých 10 minut vytěžilo 25 bitcoinů, v roce 2016 se každých 10 minut vytěžilo cca 12,5 bitcoinu.

To, co zajišťuje atraktivitu digitální měny na úkor fiat měny,¹⁴ je decentralizace. **Systém kryptoměn není totiž možné kontrolovat žádnou autoritou jako fiat měnu.** Z hlediska regulace platí, že **ani moc výkonná ve státě, ani jednotlivec nemá nástroj, jak je legálně ovlivňovat, ovládat nebo padělat.** Dalším neméně důležitým prvkem, který jim dává vysoký punc atraktivity, jsou **nízké či žádné poplatky za provedené transakce.** Výčet ještě doplním o poslední specifikum, podle kterého **platbu digitální měnou nelze po odeslání nijak stornovat.**¹⁵

Každého zcela jistě napadne otázka, čím jsou kryptoměny kryty. Byť jsou považovány za aktiva, nejsou kryty žádnou jinou komoditou.¹⁶ Jejich hodnota je postavena pouze na „důvěře lidí“, že s nimi bude možné v budoucnu provádět finanční operace. Zvyšující se důvěra lidí, která se na trhu projevuje rostoucí poptávkou, určuje jejich hodnotu. Detailněji se této problematice dále věnuji v části zaměřené na volatilitu.

Bitcoin, nejznámější kryptoměna

Revoluční a svobodná měna. Investice budoucnosti. Zlo, podvod, terorismus a bublina odsouzená k prasknutí. Tyto a řadu dalších mediálních přívlastků si od svého počátku kryptoměna bitcoin (symbol BTC) vysloužila. Střídavost názorů prezentovaných v médiích na tuto měnu se dá přirovnat k algoritmu střídání měsíce a slunce na obloze. Tak, jako měsíc a slunce dokáží společně jednou za čas připravit světu úchvatnou nebeskou podívanou, dokáže i bitcoin díky médiím způsobit tu pravou zlatou horečku.

Počátky bitcoinu se datují k roku 2008. Jeho zakladatelem je Satoshi Nakamoto. Za pozoruhodné považuji, že dodnes není zjištěna jeho pravá identita.¹⁷ **Bitcoin lze charakterizovat jako první digitální globální měnu, která je nezávislá na jakékoli autoritě.** Nabízí otevřenou možnost všem lidem, aby ji bez jakýchkoli administrativních náležitostí nebo jiného právního procesu získali jako digitální aktivum. Elementární odlišnost od jiných podobných digitálních aktiv nebo např. instrumentů finančního trhu shledávám v problematice nabývání, vlastnění a transakčních převodů. V případě bitcoinu se v této oblasti striktně nevyužívá žádný další subjekt, resp. zprostředkovatel (peněžní ústav, burza atd.).

Monetární vlastnosti bitcoinu částečně vycházejí z tzv. zlatého standardu. Limit této virtuální měny lze přirovnat k zásobám zlata, které jsou omezeny určitým (vytěžitelným) množstvím. Maximální počet je fixován množstvím 21 000 000¹⁸ bitcoinů. Podobnost se zlatem nacházíme i v otázce těžby, která bude vysvětlena níže. Nyní jen uvedu, že převážná většina bitcoinů bude vytěžena již v roce 2030. Poslední bude vytěžen až v roce 2140.¹⁹

Infrastruktura a „těžba“ měny bitcoin

Od svého uvedení má dnes bitcoin velmi sofistikovanou vnitřní strukturu, která plně nahrazuje činnost centrální autority. Jako každá kryptoměna je postavena na technologii blockchain. Systém rozlišuje dvojí skupinu uživatelů. Jsou ji „*koncoví uživatelé*“, kteří provádějí z vlastní vůle standardní obchodní transakce (nakupují bitcoiny nebo jimi platí za zboží a služby prostřednictvím hardwarové peněženky atd.). Druhou skupinou

jsou „těžaři“. Tvoří skupinu lidí, kteří potvrzují transakce v síti provedené koncovými uživateli.²⁰ Těžaři na vlastní náklady²¹ (musí vlastnit kvalitní PC s adekvátní grafickou kartou) přispívají ke správě celého systému, který v klasickém bankovním sektoru přísluší bance. Odměnou a hlavní motivací této jejich činnosti je skutečnost, že po určité době – po potvrzení určitého počtu transakcí – získají („vytěží“) určitý počet bitcoinů. Při těžbě navíc platí přímá úměra. Čím více těžařů síť spravuje, tím více je nutné potvrdit transakci²² k vytěžení jednoho bitcoinu a naopak. Lze tedy uzavřít, že tzv. „zlatá horečka“²³ těžby, kdy počet těžařů astronomicky roste, zvyšuje současně celkové náklady jednoho těžaře na získání („vytěžení“) jednoho bitcoinu.

Není to ovšem jenom formát těžby bitcoinů a blockchainu, který tvoří jeho infrastrukturu. Dále to jsou hardwarové peněžky, prostřednictvím kterých koncoví uživatelé provádějí své nákupy, rovněž také bankomaty, mobilní aplikace, platební brány, mapy registru obchodů, které dnes bitcoin akceptují.²⁴

Co ovlivňuje volatilitu bitcoinu

Nelze opustit výklad o bitcoinu bez zodpovězení otázky, co ovlivňuje jeho volatilitu. V první řadě připomínám, že se jedná o měnu plně decentralizovanou, která nepodléhá vlivu žádné centralizované autority s možností devalvace nebo revalvace. Nebylo by ovšem namístě domnívat se, že pokud jde o decentralizovanou měnu, není možné vyloučit její volatilitu. Naopak, historicky byla velmi kolísavá a ustálila se v podstatě až v posledních dvou letech.²⁵ Co ji tedy aktuálně ovlivňuje? Dnešní poptávka po bitcoinech citlivě reaguje především na mediální zprávy deklarující zákazy mocností v oblasti vydávání kryptoměn na svém území (např. Čína, Rusko, USA) a rovněž na mediální prezentace elitářských názorů a hodnocení.²⁶ **Podnikatelské riziko v kontextu formátu decentralizace měny, kdy neexistuje autorita, která by se snažila takové riziko eliminovat, je dle mého názoru velmi vysoké.** Svá tvrzení dokládám skutečností, že na prohlášení označující bitcoin za podvod reaguje hodnota bitcoinu poklesem o téměř 1 000 USD/1 BTC.²⁷ Posledním významným prvkem ovlivňujícím poptávku po bitcoinech je konkurence v oblasti kryptoměn. Pokud se objeví jiná, atraktivnější kryptoměna, lze očekávat rychlé ochladnutí zájmu především těžařů a přesměrování jejich nemalých nákladů spojených s těžbou na jinou, výhodnější digitální měnu.

Bitcoin z hlediska právní úpravy ČR

Oblast kryptoměn se našeho právního řádu dotýká zatím velmi okrajově. Pomalý a zdrženlivý vývoj dotčené materie je ovšem optikou celosvětového trendu. O to je cennější zjevná snaha ČNB nebo Finančního analytického útvaru Ministerstva financí sjednotit odpovědi na otázky a interpretaci právních názorů ohledně obchodování s měnou bitcoin.

Historicky první a toliko jedinou definici virtuální měny obsaženou v právním řádu České republiky obsahuje ust. § 2 odst. 1 písm. l) zák. č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu (dále jen „AML“), které uvádí, že „virtuální měna je elektronicky

uchovávaná jednotka bez ohledu na to, zda má nebo nemá emitenta, a která není peněžním prostředkem podle zákona o platebním styku, ale je přijímána jako platba za zboží nebo služby i jinou osobou odlišnou od jejího emitenta“. Z hlediska hmotněprávní úpravy občanského práva dovozují, že **měna bitcoin je dle ust. § 489 zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále také „o. z.“), věcí v právním smyslu.**

Z hlediska kategorizace věci je bitcoin věcí **nehmotnou** ve smyslu ust. § 496 odst. 2 o. z.²⁸ Posledním ustanovením aktuálně alespoň částečně regulujícím materii kryptoměn je ust. § 109 odst. 2 písm. d) zák. o daních z příjmů. Tím ale výčet ustanovení českého právního řádu vztahujících se ke kryptoměnám bohužel zatím končí.

Finanční analytický útvar Ministerstva financí (dále jen „FAÚ“) zaujal oficiální stanovisko v září roku 2013 prostřednictvím metodického pokynu, který se meritorně zabývá přístupem povinných osob k digitálním měnám. Pokyn se především vymezuje ve vztahu k anonymnímu vlastnictví kryptoměn a možnému financování terorismu. Dále mj. explicitně uvádí, že „z hlediska zachování elektronické stopy mohou být takové platby **dоследovatelné, s ohledem na anonymitu uživatelů a další podmínky těchto ‚služeb‘ je používání měny tohoto typu z hlediska opatření proti praní peněz a financování terorismu třeba považovat za velmi rizikové“.** FAÚ v pokynu vyzývá všechny povinné osoby, aby v souvislosti s nákupem/prodejem jakékoli digitální měny, jako je např. bitcoin,²⁹ byla každá platba nad hodnotu 1 000 eur posouzena jako velmi riziková s návazností na rozhodnutí o dalších opatřeních. U transakcí nad hodnotu 15 000 eur ukládá povinnost oznámení o podezřelém obchodu postupem dle ust. § 18 AML.

V českém prostředí se prozatím řeší jediná kauza na trestněprávním základu. Krajský soud v Brně poslal na devět let do vězení Tomáše Jiříkovského, kterého žaloba vinila z krádeže bitcoinů z internetového Ovčíchho tržiště v přepočtu asi za 16 milionů Kč, z obchodování s drogami a z nedovoleného ozbrojování.³⁰ Rozsudek ze dne 9. 10. 2017 zatím ke dni sepisu tohoto pojednání není pravomocný, obě strany si ponechaly lhůtu pro podání odvolání.

Vývoj výkladu a stanovisek ČNB, zejména k problematice obchodování s kryptoměnami, je velmi opatrný,

20 Kontrola se zaměřuje na operace s bitcoiny mezi uživateli, kteří čekají na potvrzení. Např. zaslání bitcoinů mezi uživateli, platby vůči třetím stranám – v obchodech, bankomatech atd.

21 Počáteční investice do PC komponentů, náklady za spotřebovanou elektrickou energii.

22 Tzn., že je nutné, aby PC pracoval delší dobu, čímž spotřebovává více energie.

23 Je to patrné při pohledu do nabídek jednotlivých obchodů, kde je řada grafických karet a procesorů beznadějně vyprodaná. A to platí i v České republice.

24 V ČR lze bezproblémově platit bitcoiny třeba na Alza.cz. „Průměrná objednávka se pohybuje momentálně v částce kolem 8 000 Kč, největší objednávka byla v hodnotě 560 000 Kč,“ uvedl dne 5. 9. 2017 pro server Novinky.cz Igor Pauer, e-commerce business director Alza.cz.

25 V současné době se pohybuje okolo 5 300 USD (116 000 Kč) za 1 BTC.

26 Prohlášení výkonného šéfa americké banky JP Morgan Jamieho Dimona ze září 2017 o tom, že bitcoin je podvod.

27 Ke dni 29. 10. 2017 je kurz 5 795,83 USD/1 BTC.

28 Nehmotné věci jsou práva, jejichž povaha to připouští, a jiné věci bez hmotné podstaty.

29 Dále např. litecoin, terracoin atd.

30 Kauza „Tržiště Sheep Marketplace“, český Ovčí tržiště.

ovšem názorově konstantní. Východiskem je rok 2014, kdy ČNB zaujala stanovisko,³¹ že „data evidovaná v protokolu bitcoin nemají charakter pohledávky držitele bitcoinů za jinou osobou, nejsou to tedy bezhotovostní peněžní prostředky ani elektronické peníze tak, jak jsou specifikované v ust. § 4 zák. č. 284/200 Sb., o platebním styku (dále jen ‚ZPS‘), resp. peněžní prostředky ve smyslu ust. § 2 odst. 1 písm. c) ZPS“.³² Ohledně uznání bitcoinu za tzv. „soukromé peníze“ vychází ČNB z vyjádření německého ministerstva financí pro daňové účely. Toto vyjádření výslovně uvádí, že „bitcoiny nejsou elektronické peníze ani zákonné platidlo, a proto nemohou být klasifikovány jako devizy ani jako valuty (cizoměnové oběhivo)“, místo toho je označuje za „zúčtovací jednotku“, což je institut německého práva, který nemá v českém právu ani právu EU obdobu. Podle ČNB nákup či prodej bitcoinů na vlastní účet nepředstavuje žádnou z platebních služeb podle ust. § 3 odst. 1 ZPS ani bezhotovostní obchod s cizí měnou [ust. § 2 odst. 1 písm. e) ZPS]. „Stejně tak nepředstavuje žádnou platební službu ve smyslu ZPS provedení transakce v rámci protokolu bitcoin (např. zaslání určitého množství bitcoinů jinému uživateli protokolu) ani vedení účtu v bitcoinech (kdy za vlastníka bitcoinů spravuje jeho bitcoin, typicky v rámci virtuální peněženky na internetové stránce, jiná osoba). V případě směny (resp. nákupu) bitcoinů za české koruny nebo jinou měnu také nejsou splněny znaky směnárenského obchodu, který je definován jako směna bankovek, mincí nebo šeků znějících na určitou měnu za bankovky, mince nebo šeky znějící na jinou měnu (ust. § 2 odst. 1 zákona o směnárenské činnosti), tj. není splněn znak hmotné podoby předmětu směny ani znak znějící na určitou měnu. Bitcoinů nevykazují znaky investičního nástroje podle ust. § 3 zákona o podnikání na kapitálovém trhu, protože nemají povahu cenného papíru (ani zaknihovaného, mj. v nich není vtěleno žádné právo) ani derivátu.“

31 Dokument ČNB Obchodování s bitcoiny/Je k obchodování s bitcoiny nebo k jejich směně potřebné povolení ČNB?

32 „Shodně např. Evropská centrální banka, materiál Virtual Currency Schemes z října 2012, str. 43, nebo německý orgán dohledu (BaFin) ve vyjádření označeném Merkblatt – Hinweise zu dem Gesetz über die Beaufsichtigung von Zahlungsdiensten (Zahlungsdienstenaufsichtsgesetz – ZAG), bod 4. b) Definition E-Geld (§ 1a Abs. 3 ZAG) – Tatbestandliche Grenzen des E-Geld-Begriffs im ZAG; dostupné na stránkách BaFin“.

33 Takové povolení ČNB ani nemůže udělit.

34 „Výjimkou je: a) obchodování s deriváty na bitcoiny, takové deriváty mohou v závislosti na podobě obchodování naplnit znaky investičních nástrojů a k obchodování s nimi pak může být nutné povolení obchodníka s cennými papíry, b) správa fondu investujícího do bitcoinů, ať už by se jednalo o fond nabízený veřejnosti (pak je vždy nutné povolení ČNB), nebo jen omezenému okruhu investorů (pak postačí za určitých podmínek registrace ČNB), c) provádění platebních transakcí v souvislosti s organizací obchodů s bitcoiny, např. v rámci burzy zaměřené na virtuální měny, pokud by určitá osoba prováděla převody bezhotovostních peněžních prostředků nebo elektronických peněz mezi kupujícími a prodávajícími a byly by naplněny znaky poskytování platebních služeb (nešlo-li by o výjimky podle ust. § 3 odst. 3 ZPS).“

35 Je však třeba upozornit, že soustavné odmítání tuzemských bankovek a mincí by mohlo naplnit znaky skutkové podstaty trestného činu ohrožování oběhu tuzemských peněz podle ust. § 239 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku, který stíhá toho, „kdo bez zákonného důvodu odmítá tuzemské peníze“.

36 Právní úprava převodu platebních transakcí ovšem jako nejkratší dobu převodu platebních transakcí vymezuje jeden pracovní den. Platební převody napříč bankami tak v zásadě v době pracovního klidu a svátcích neprobíhají.

37 Zákonem garantované lhůty pro provádění platebních transakcí obsahují ust. § 108-114 ZPS.

S ohledem na výše uvedené stanovisko **přijala ČNB ve vztahu k bitcoinu tři základní závěry:**

1. Obchodování s bitcoiny nevyžaduje povolení ČNB³³ a nepodléhá dohledu ČNB.³⁴
2. Finanční instituce s povolením ČNB nesmějí na základě tohoto povolení s bitcoiny obchodovat nad rámec správy vlastního majetku, tedy způsobem vyžadujícím podnikatelské oprávnění.
3. Povolení ČNB není potřebné ani k přijímání úhrad zboží a služeb prostřednictvím bitcoinů.³⁵

Z hlediska finančního práva považují za důležitou velmi čerstvou novelu zák. č. 235/2004 Sb., o DPH (dále jen „ZDPH“), prostřednictvím zák. č. 170/2017 Sb., který je účinný od 1. 7. 2017. Uvedená novela mj. rozšířila institut ručení o ust. § 109 odst. 2 písm. d), podle kterého nově „příjemce zdanitelného plnění ručí také za nezaplacenou daň z tohoto plnění, pokud je úplata za toto plnění poskytnuta zcela nebo zčásti virtuální měnou podle právního předpisu upravujícího některá opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu“. Novela byla doplněna dodatkem č. 1 Generálního finančního ředitelství pod č. j. 70 857/17/7001-20118-012287, ve kterém se uvádí, „že příjemce zdanitelného plnění ručí za nezaplacenou daň z tohoto plnění, pokud je úplata za toto plnění poskytnuta zcela nebo zčásti virtuální měnou podle právního předpisu upravujícího některá opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu. Současně vymezení definice virtuální měny podle zák. č. 253/2008 Sb. lze charakterizovat jako elektronicky uchovávanou jednotku bez ohledu na to, zda má či nemá emitenta, která není peněžním prostředkem ve smyslu zákona o platebním styku, ale je přijímána jako ‚platba‘ za zboží/služby i jinou osobou odlišnou od jejího emitenta. Z hlediska posouzení podmínek pro vznik ručení je rozhodné uskutečnění úhrady za dotčené zdanitelné plnění prostřednictvím virtuální měny. Ručení takto vznikne, ať již šlo o úhradu virtuální měnou celkovou (za celé zdanitelné plnění), anebo jen částečnou (včetně příp. záloh). Vzniká pak vždy ve shodném rozsahu, a to do výše nezaplacené DPH za celé plnění.“

Mají mít bitcoiny v naší společnosti své místo?

Pokud jsem se prozatím na zvolenou problematiku snažil nahlížet objektivním způsobem, je nyní namístě interpretovat vlastní hodnocení, postavené na čistě subjektivním základě. Východním bodem mého hodnocení bude nejenom náhled běžného občana, ale také úvahy plynoucí z výkonu pozice soudního exekutora, jakožto profese, kterou vykonávám.

Měna bitcoin, resp. její uživatelsky atraktivní podoba, reflektuje v plné míře dnešní technologické možnosti, a především poptávku lidí. Tuto skutečnost dokladuje zejména rychlost provedení platební transakce. V rámci technologie blockchain jsou platební operace provedeny neprodleně (jakákoli faktická vzdálenost mezi uživateli je zcela nerozhodná). Lze spolehlivě oponovat, že zavedení aplikací elektronického bankovníctví posouvá dosavadní bankovní systém v podstatě také do režimu nepřetržitého náhledu a online uživatelských transakcí.³⁶ Bankovní provedení platebních transakcí, byť se historicky postupně z řádu dnů posouvá fakticky i k několika hodinám,³⁷ stále nedosahuje rychlosti provede-

né transakce, která je pro měnu bitcoin tak typická. Zavedený bankovní systém, pokud hodlá udržet krok s nově nastupujícími digitálními měnami, by se měl ihned vydat cestou implementace zrychlení bankovních převodů a snížit výrazným způsobem svoji konkurenční nevýhodu.

Základním stavebním kamenem celé infrastruktury kryptoměn a rovněž tak měny bitcoin je technologie blockchain – veřejná elektronická účetní kniha. **Budou-li kryptoměny měnami budoucnosti, každá naše platební operace s vlastními prostředky se stane veřejně dostupnou informací.** Jsme ochotni sami od sebe prolomit zákonem garantovanou ochranu uvedenou v ust. § 38 zák. č. 21/1992 Sb., o bankách, tzv. bankovní tajemství? Nedomnívám se, že to je cesta, které se společnost uvnitř právního státu dovolává. Zřejmě již nemáme problém s tím, aby díky internetu nebo funkcím chytrých telefonů v podstatě kdokoli zjistil, kde se aktuálně pohybujeme, co si myslíme. O tom byla řeč v úvodu. Jsme ovšem připraveni vyrovnat se s tím, že v budoucnosti provedené platební transakce se stanou v blockchainu veřejně dostupnou informací?³⁸ Nechť si každý zodpoví sám.

Transparentnost díky technologii blockchain je dle mého názoru velmi rozporuplná. Osobně rozlišuji *transparentnost vnitřní*, která se týká vnitřní infrastruktury této měny, a *transparentnost vnější*, tzn. vztah měny, resp. jejich uživatelů (vlastníků bitcoinů), ke třetím osobám, které nejsou do systému nijak zapojeny (např. orgány činné v trestním řízení, finanční úřad, soudní exekutoři atd.). Znalostí kombinace blockchainu ve spojitosti s činností těžařů nemám pochybnost o tom, že **vnitřní systém je zcela transparentní.** Prozatím neexistují zprávy o prolomení tohoto zabezpečovacího systému např. paděláním bitcoinů.

Moji důvěru v nastavený koncept ovšem zásadním způsobem ovlivňuje **absence tzv. transparentnosti vnější.** Je umocněna navíc tím, že koncoví uživatelé vystupují pod pseudonymem. Primárně netvrdím, že snaha bránit umístování prostředků do „anonymních“ struktur je snahou chybnou. Opak by totiž zakládal potřebu bránit investicím do čehokoli cenného, u čeho není na první pohled znám vlastník. Nezůstane ovšem bez povšimnutí, že díky „anonymnímu“ vlastnictví se nabízejí stále častěji skloňované pochybnosti globálního měřítka o financování terorismu nebo např. dětské pornografie.³⁹ **Na úrovni právního státu nemají žádné orgány aktuálně možnost získat potřebné informace z blockchainu ohledně informací o tom, kolik má konkrétní osoba bitcoinů. Což s sebou zcela jistě přináší pochybnosti např. při posouzení věrného majetkového obrazu osoby pro účely daňového nebo exekučního řízení.**

Důsledkem decentralizace měny neexistuje žádná autorita, které např. lze zasílat žádost o součinnost oprávněných osob známých z procesněprávních předpisů.⁴⁰ Stejně tak není žádná autorita, která bude odpovídat za škodu vzniklou uživatelům měny.

Jsem člověk, který dynamiku technologického pokroku vnímá jako užitečnou a nevyhnutelnou. Jeho přínos a uživatelské podmínky ovšem nemohou přesahovat přirozené hranice právního státu. **Bitcoin, přes všechna svá pozitiva, která ho bezesporu činí modernějším a atraktivnějším**

oproti tradičním fiat měnám, **nemá díky svému současnému formátu a aplikační praxi v právním státě své místo.** Rozumím tomu, že decentralizace je základní profilovou vlastností kryptoměn. Je ovšem nutné si uvědomit zejména její výše uvedené záporné vlastnosti, které nejsou tak intenzivně publikovány. Zastávám názor, že je nežádoucí, aby měna, kterou lze provádět řadu platebních transakcí za zboží nebo služby na území našeho státu, obíhala naším státem bez možnosti jakékoli kontroly. Je nemyslitelné, aby díky své současné podobě měla místo v právním státě, nota bene, aby představovala modernější alternativu dosavadním měnám vzešlým z řádného zákonodárského procesu. **Budou-li zde patrné snahy s jasným úmyslem integrovat bitcoin do prostředí právního státu, bude nezbytně nutné, aby podstatným způsobem omezil svoji izolaci a otevřel se především vůči státním orgánům.**

Kryptoměny *de lege ferenda*

Jaký je možný budoucí vývoj kryptoměny bitcoin? Zapiše se do historie jako technologický projekt, který díky zákazu velmoci obchodovat s ním pomalu ztratí jakoukoli hodnotu?⁴¹ Nebo pod tíhou stále rostoucího zájmu a pozitivního ovlivňování ekonomického růstu se stane plně uznávanou a všeobecně obchodovatelnou měnou? Zvítězí právní stát, nebo populismus? Andreas Antonopoulos, vizionář bitcoinové komunity, se domnívá, že *„bitcoin je to samé pro peníze, co byl internet pro komunikaci“.*

Lze očekávat, že tak, jak postupným způsobem dochází k regulaci celého digitálního prostředí, dojde zcela jistě i k určité regulaci kryptoměn. Dovedu si představit, že jakákoli regulace bez dialogu zákonodárců a vizionářů kryptoměn povede postupně k jejich zániku. Je-li dnes ovšem zřejmé, že naše společnost poptává podobné aktivum, nevidím důvod, aby nevznikla kryptoměna na právním základu Georga Friedricha Knappa.

Příkladem budoucnosti by tak mohla být digitální měna celosvětové úrovně, která bude splňovat následující parametry. Jasná autorita, která bude výhradně spravovat blockchain. Do blockchainu budou mít za určitých podmínek možnost náhledu vyjmenované státní orgány, tzv. „oprávněné osoby“ (s možností případně měnu obstatit, např. rozhodnutím soudu, správního orgánu nebo soudního exekutora).

Autorita bude mít zákonnou povinnost odpovědět oprávněné osobě na žádost o součinnost. Z hlediska uživatelů si dovedu představit vlastnictví na tzv. kvazi anonymním základě v blockchainu, který by se projevoval v oblasti náhledu. V rámci „veřejného náhledu“ (náhled jakéhokoli uživatele) by mohli uživatelé vystupovat pod pseudonymem. V případě náhledu oprávněných orgánů – „náhled úřední“ – by

38 Navždy zapsanou v blockchainu, kam má každý uživatel neomezený přístup s možností vidět všechny transakce.

39 Příkladem už krátká historie bitcoinů zná několik.

40 Příkladem by mohl být soudní exekutor, který má v úmyslu zjistit, zda povinný vlastní toto digitální aktivum. Nejprve by se musel dostat k informaci z blockchainu s tím, že musí rovněž znát také pseudonym povinného.

41 V současné době se v podobném duchu velmi intenzivně vyjadřuje Čína.

ovšem byla zřejmá občanská identita uživatele tak, aby bylo zcela průkazné, která osoba kryptoměnu vlastní a v jakém množství.

Pokud se ještě více zamýšlím a mám úmysl nezavrhnout zcela současnou fungující platformu, **dává mi velký smysl vznik jedné nadnárodní bitcoin banky, která bude mít své pobočky v každém státě.** Tato banka povede správu blockchainu, nicméně na národní úrovni do něj budou moci přistupovat oprávněné osoby daného státu v souladu s jeho právním řádem.

Již jsem avizoval, že z hlediska pracovní profese jsem soudním exekutorem. **Z titulu výkonu exekuční činnosti vnímám absenci právní úpravy kryptoměn jako značnou nevýhodu.** Je-li základním smyslem práce soudního exekutora nucený výkon exekučních titulů, je namístě, aby právní úprava občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“) a exekučního řádu (dále jen „ex. řád“) vybavila soudního exekutora všemi možnými moderními prostředky postihu majetku. Reakci na kryptoměny ovšem uvedené právní předpisy neobsahují.

Výše jsem uvedl, že postih měny bitcoin soudním exekutorem primárně naráží na její základní charakterovou vlastnost, kterou je decentralizace. Pokud by se ale její vývoj legislativně vymezil na konturách mnou nastíněného modelu *de lege ferenda*,⁴² nabízel by se následující cesta exekučního postihu takového aktiva. Svůj výklad budu interpretovat na třech základních bodech, které ve svém souhrnu představují páteř činnosti soudního exekutora. Dají se pojmenovat následujícím způsobem:

42 Např. nadnárodní bitcoin banka s pobočkami v každém státě.

43 Konkrétním dotazem u zahraniční pobočky bitcoin banky, zda vede pro povinného účet ve virtuální měně.

44 Dnešní hodnota bitcoinu v českých korunách vychází z kurzu bitcoinu vůči USD nebo EUR.

45 Bude-li mít např. bitcoin obdobný charakter jako cenný papír nebo zaknihovaný cenný papír či listiny představující právo na splacení dlužné částky. Samozřejmě je neustále nutné brát v úvahu jeho virtuální podobu.

46 Jednalo se o zajištěné bitcoiny na internetovém černém trhu.

47 Vycházím z ust. § 2 odst. 1 písm. l) AML.

- zjistit majetek,
- zajistit majetek,
- zpeněžit majetek.

Z hlediska mého právního názoru se bitcoin aktuálně nejvíce přibližuje investičnímu nástroji. Je pouze otázkou budoucnosti a legislativního vývoje, zda se posune na úroveň měny, či nikoli.

Z hlediska právní materie a postupu se jako nejméně složitá jeví situace v případě, že budoucí právní úprava bude považovat bitcoin za měnu, která bude vedena jako pohledávka povinného u peněžního ústavu působícího v tuzemsku. V takovém případě by soudní exekutor velmi rychle prostřednictvím součinnostního dotazu nabízeného ust. § 33 odst. 4 ex. řádu zjistil existenci vlastnictví této měny.⁴³ Následným postupem podle ust. § 303 a násl. o. s. ř. si lze představit blokadu měny bitcoin prostřednictvím exekučního příkazu příkázání pohledávky povinného z účtu. Jednou oblastí, kde mohou nastat složitosti, je hodnota bitcoinu ke dni výplaty na zvláštní účet soudního exekutora vedeného pro exekuční platby.⁴⁴ Předpokládám, že v budoucnosti bude jeho kurz vyhlášován ČNB. K praktické aplikaci nastíněné možnosti by bylo nutné, aby terminologie „*v jakékoliv měně*“ uvedená v ust. § 303 odst. 1 o. s. ř. byla extenzivním výkladem rozšířena i o virtuální měnu. Přestože by výše uvedený postup působil transparentním dojmem, považuji ho za méně pravděpodobný.

Jako reálnější způsob se *pro futuro* nabízí jeho postižení jako „kvazi“ investičního nástroje⁴⁵ (i přes jeho čistě virtuální podobu) s následným prodejem v dražbě. Tuto vizi navíc podtrhuje skutečnost, že např. v USA nebo Austrálii již obdobné dražby proběhly.⁴⁶

Soudní exekutor by tak při postihu a následném zpeněžení měny bitcoin mohl postupovat v souladu s ust. § 334 a násl. o. s. ř. Nabízí se rozšíření ust. § 334 odst. 1 o. s. ř. o termín „*elektronicky uchovávaná jednotka bez ohledu na to, zda má nebo nemá emitenta*“.⁴⁷ Součinnostním dotazem na bitcoin banku by zjistil případné vlastnictví povinného. V kladném případě by provedl soupis bitcoinů dle ust. § 327a o. s. ř. Následné zpeněžení by bylo realizováno prostřednictvím obchodníka s cennými papíry nebo zahraniční osoby poskytující investiční služby v České republice.

Aplikace výše představeného modelu otevírá dle mého názoru možnost implementace nevyhnutelného technologického pokroku v měnové oblasti do legitimního prostředí právního státu. Primárním záměrem by mělo být zmírnění dnešního značně disproporčního postavení všech osob nebo jiných orgánů, které nemohou díky současnému formátu kryptoměn uplatnit vůči jejich uživatelům svá práva nebo oprávněné nároky. S hlubší znalostí problematiky jsem přesvědčen o tom, že zákonodárce bude mít velmi obtížný úkol. Nemohu formulovat jiný závěr, než že **z důvodu přirozené úlohy práva a právního státu nelze nad tímto novým institutem, jako doposud, přivírat oči nebo vyčkávat na vývoj ve státech s vyspělejší právní kulturou.** Jakýkoli jiný argument považuji za krátkozraký a nesystematický. Vlak vezoucích bitcoiny se dávno rozjel a jeho rychlost se každým dnem zvyšuje... ❁

Švýcarský advokát v Praze

Dr. iur. Julius Effenberger
evropský usazený advokát, člen ČAK
Malá Štupartská 6, 110 00 Praha 1
(u advokátní kanceláře Novický Mejzlík)
tel. 731 016 258

www.effenberger-law.com

mail@effenberger-law.com